

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: 21.11.2023	Znak:
Ref:	Zaś:

Poznań, 13.11.2023 r.

Prof. dr hab. Maciej Forycki

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Historii

ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7

61-614 Poznań

opr 731193
Kupala
11

**Ocena dorobku badawczego, dydaktycznego i organizacyjnego
dr Doroty Dukwicz w związku ubieganiem się o nadanie stopnia naukowego
doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dziedzinie historii**

Przedmiotem recenzji jest ocena dorobku naukowego i aktywności naukowej dr Doroty Dukwicz, osiągniętych po uzyskaniu stopnia doktora, na potrzeby prowadzonego przez Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiego Akademii Nauk postępowania habilitacyjnego. Zgodnie z art. 219 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z dnia 20 VII 2018 r. „stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora,
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe lub artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
 - a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
 - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub
 - c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;
- 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”.

Celem niniejszej recenzji jest ustalenie, czy zgłoszone przez Habilitantkę osiągnięcia i dorobek naukowy spełniają wymagania zawarte w ustawie.

I. Sylwetka naukowa Habilitantki

Dr Dorota Dukwicz stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskała w 2008 r. na podstawie rozprawy zatytułowanej „Polityka rosyjska wobec Rzeczypospolitej w dobie sejmu rozbiorowego 1773–1775”, napisanej pod kierunkiem prof. Wojciecha Kriegseisena. Jeszcze przed zdobyciem stopnia naukowego doktora (w 2007 r.) została zatrudniona w Instytucie Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk na stanowisku asystenta. Po obronie pracy doktorskiej awansowała na stanowisko adiunkta, które zajmowała do 2017 r. Następnie przez dwa lata była zatrudniona jako specjalista badawczo-techniczny, by w 2019 r. ponownie objąć stanowisko adiunkta, które zajmuje do chwili obecnej.

II. Ocena dorobku naukowego Habilitantki od uzyskania doktoratu do ukazania się podstawy przewodu habilitacyjnego

Jako najważniejsze osiągnięcie badawcze, zgłoszone jako podstawa przewodu habilitacyjnego, dr Dukwicz wskazała monografię pt. *Na drodze do pierwszego rozbioru. Rosja i Prusy wobec Rzeczypospolitej w latach 1768–1771*, która została opublikowana przez Instytut Historii PAN w 2022 r. Publikacja jest efektem projektu kierowanego przez Habilitantkę, zatytułowanego „Między Petersburgiem a Berlinem. Rzeczpospolita w świetle stosunków prusko-rosyjskich w dobie konfederacji barskiej i pierwszego rozbioru”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki. Jednak to, czy publikacja ta „stanowi istotny wkład w rozwój nauki”, winno wynikać z recenzji członków Komisji Habilitacyjnej, a nie z przekonania Habilitantki wyrażonego w jej autoreferacie (s. 2).

Celem wspomnianej monografii było przeanalizowanie gry dyplomatycznej prowadzonej między zarówno Rosją, Prusami i w mniejszym stopniu Austrią względem siebie, jak i względem Rzeczypospolitej Obojga Narodów, gry, która doprowadziła do pierwszego rozbioru państwa polsko-litewskiego w 1772 r. Rozprawa wpisuje się w nurt prac z zakresu polityki gabinetowej i historii politycznej, w tym przypadku chodziło o przeanalizowanie mechanizmów decyzji dotyczącej pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej. Niestety o samej publikacji Habilitantka pisze w swoim autoreferacie lakonicznie, wymieniając kolejne wątki pojawiające się w monografii, nie konkludując, w jaki sposób cała praca wpisuje się w szeroko

opisywany przecież w literaturze (nie tylko polskiej, jak stwierdziła sama Autorka) problem. W zdecydowany sposób zabrakło tu chociażby syntetycznego spojrzenia na badane zagadnienie z szerokiej perspektywy. Podobny zarzut należy uczynić wobec zakończenia publikacji, które w bardzo detaliczny sposób prezentuje efekty rozważań, nie zawiera jednak próby syntezy.

W przedstawionej do oceny monografii Habilitantka przeprowadziła analizę polityki rosyjskiej względem Rzeczypospolitej i kwestii polskiej we wzajemnych relacjach Petersburga, Berlina i Wiednia, tak by spróbować udzielić odpowiedzi na pytanie, w jakich okolicznościach podjęto decyzję o pierwszym rozbiórze Rzeczypospolitej. Monografia została przez Autorkę podzielona na trzy części, których narracja słusznie opiera się na kryterium chronologiczno-problemowym. Każda z części została podzielona na rozdziały. Pierwsza część monografii dotyczy kryzysu „systemu północnego”, czyli spraw polskich w relacjach rosyjsko-pruskich w 1767 r. i w pierwszej połowie 1768 r., jak również wybuchu wojny rosyjsko-tureckiej. Podjęte tu zagadnienia dotyczą zatem z jednej strony spraw Rzeczypospolitej Obojga Narodów, które tylko na pierwszy rzut oka wydawać by się mogły sprawami wewnętrznymi, jak konfederacja barska, niedoszły sejm 1768 r. czy prób pozyskania Czartoryskich i samego Stanisława Augusta przez Rosję. Z drugiej zaś strony czytelnik otrzymuje analityczny obraz gry toczącej się wokół Rzeczypospolitej. Habilitantka omawia bowiem między innymi tajną konwencję rosyjsko-pruską z 4 maja 1767 r. czy osłabienie pozycji ministra Nikity Panina w Petersburgu, wreszcie zaś wybuch wojny rosyjsko-tureckiej w 1768 r. Warte odnotowania jest to, że omawiając to zagadnienie, dr Dukwicz skupia się na temacie przewodnim, nie robiąc dygresji w omawianiu konfliktu o przebogatej przecież literaturze. Otrzymujemy tu zatem wątki ściśle powiązane z Rzeczpospolitą i Prusami, jak również zmieniającą się sytuację mocarstwa rosyjskiego na arenie międzynarodowej (relacje rosyjsko-angielskie, załamanie się dominacji rosyjskiej w Szwecji). Narracja płynnie przechodzi do części drugiej, która oscyluje wokół spraw państwa polsko-litewskiego w trakcie negocjacji sojusznich między Rosją a Prusami i polityki Petersburga wobec Rzeczypospolitej w 1769 r. W części tej, w szerszym niż dotychczas stopniu, pojawia się Wiedeń jako kolejny aktor gry dyplomatycznej w Europie Środkowo-Wschodniej. Niektóre wątki – co oczywiste – są kontynuowane (jak chociażby niezwykle istotna dla tematu kwestia dysydencka). To jednak nie zarzut – zastosowane tu kryterium chronologiczne wprowadza przejrzystość zawiłych kwestii. Przedmiotem rozważań ostatniej części są lata 1770–1771. Autorka monografii przeanalizowała tu relacje rosyjsko-pruskie, a następnie politykę Rosji wobec Rzeczypospolitej kolejno: w pierwszej połowie 1770 r., drugiej połowie

tegoż roku i na początku 1771 r. Należy jeszcze raz stwierdzić, że układ pracy jest poprawny, co pozwoliło Habilitantce na przedstawienie zawitych wątków gry dyplomatycznej w klarowny dla odbiorcy sposób, który opiera się na związkach przyczynowo-skutkowych. Przede wszystkim należy docenić zarówno bazę źródłową, jak i przebogatą literaturę przedmiotu, które potwierdzają zarówno znakomitą znajomość zagadnienia, jak i erudycję dr Dukwicz.

Jak przyznaje sama Habilitantka, przedstawiona do oceny monografia jest zwieńczeniem jej dotychczasowych prac nad genezą, okolicznościami i przebiegiem pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej, a właściwie dziejów politycznych państwa polsko-litewskiego za panowania Stanisława Augusta. Tak jest w rzeczywistości – Habilitantka właściwie nie rozszerzyła pola swoich dotychczasowych badań, pozostając wierna nawet temu samemu okresowi rządów Poniatowskiego. Jej poprzednia monografia (wydana w 2015 r., będąca zmienioną rozprawą doktorską obronioną w 2008 r.) dotyczyła wszak stanowiska Rosji wobec warszawskiego sejmu rozbiorowego (1772–1775). Dzięki tej publikacji udało się jej odpowiedzieć na pytanie, jak pierwszy rozbiór Rzeczypospolitej Obojga Narodów wpłynął na polską politykę Rosji, czy w wyniku zmian na mapie politycznej Europy Rosja zmieniła swoje wobec Polski postępowanie. Tej samej tematyki (szeroko pojętych stosunków polsko-rosyjskich) dotyczyło kilka artykułów wydanych w krajowych pracach zbiorowych. Habilitantka już przed laty zajmowała się bowiem wpływem konfederacji barskiej na rozbiór Rzeczypospolitej Obojga Narodów (przede wszystkim w artykule zatytułowanym *Czy konfederacja barska była przyczyną pierwszego rozbioru Polski? (Rosja wobec Rzeczypospolitej w latach 1769–1771)*) czy szerzej: sytuacji wewnętrznej w państwie polsko-litewskim i źródeł pierwszego rozbioru (artykuł *The Internal Situation in the Polish-Lithuanian Commonwealth (1769–1771) and the Origins of the First Partition (In the Light of Russian Sources)* w uznanym czasopiśmie „Acta Poloniae Historica”).

Osobnym wątkiem w dorobku dr Dukwicz są teksty poświęcone samemu Stanisławowi Augustowi: jego stosunku wobec pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej Obojga Narodów, relacji z Franciszkiem Ksawerym Branickim (artykuły: *Stanisław August w świetle korespondencji z Franciszkiem Ksawery Branickim 1769–1770; Od przyjaźni do wrogości. Franciszek Ksawery Branicki i Stanisław August – nie tylko w świetle Pamiętników*) czy realcji z ambasadorami Katarzyny II w Warszawie.

Trudno nie zgodzić się ze słowami Habilitantki, że ten rozdział historii państwa polsko-litewskiego (czyli czasów pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej Obojga Narodów) jest

„jednym z wielkich tematów historiografii nie tylko polskiej, ale także europejskiej”. Należy więc ubolewać, że dr Dukwicz przez 15 lat po uzyskaniu stopnia naukowego doktora promowała swe analizy w wydawnictwach obcojęzycznych (zwłaszcza monografiach zagranicznych) czy na konferencjach międzynarodowych w nikłym stopniu. Tu z pewnością warty odnotowania jest rozdział zatytułowany *Ambassadors' Reports or Governors' Accounts? The Russian Diplomatic Correspondence from the Polish-Lithuanian Commonwealth in the Second Half of 18th Century* (w pracy zbiorowej: *Berichten als kommunikative Herausforderung Europäische Gesandtenberichte der Frühen Neuzeit in praxeologischer Perspektive*), w której Habilitantka stara się wychodzić poza swój bardzo tradycyjny warsztat metodologiczny, jak i wspomniany, anglojęzyczny artykuł w „Acta Poloniae Historica”.

Należy docenić publikacje dr Dukwicz dotyczące historii historiografii, w szczególności spuścizny jednego z najważniejszych badaczy epoki panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego – Jerzego Michalskiego, ale także innych nestorów polskiej nauki historycznej, jak Władysława Konopczyńskiego.

Ciekawym aspektem twórczości Habilitantki są jej prace poświęcone społeczeństwu staropolskiemu, zwłaszcza zaś jego reakcji na pierwszy rozbiór Rzeczypospolitej (artykuły *Czy rozbiór był wstrząsem. Problem reakcji społeczeństwa szlacheckiego Rzeczypospolitej na zabór części terytorium oraz utratę suwerenności w okresie pierwszego rozbioru* oraz *O problemie reakcji społeczeństwa szlacheckiego na pierwszy rozbiór raz jeszcze. Uwagi na kanwie edycji korespondencji i gazetek rękopiśmiennych Jędrzeja Kitowicza*). Zagadnienie to jest niezwykle interesujące, należy więc żałować, że Habilitantka nie rozwijała badań w tym zakresie, zwłaszcza zaś – że nie pokusiła się o próbę porównania (indywidualnego lub zespołowego) reakcji po pierwszym i po kolejnych rozbiorach (skutkującego wreszcie upadkiem) państwa.

Należy docenić udział Habilitantki w projektach naukowych – zdobywanych zarówno indywidualnie, jak i zespołowo – a finansowanych z Narodowego Centrum Nauki. Dr Dukwicz wspomina o dwóch projektach zespołowych: jeden z nich jest zakończony, prace nad drugim wciąż trwają. Niestety Habilitantka nie określiła charakteru swego w nich udziału ani jego efektów, co nie pozwala recenzentowi na rzetelną ocenę tego aspektu pracy naukowej.

W autoreferacie Habilitantka podaje, że występowała 18 razy na konferencjach, seminariach czy kongresach naukowych. Zdecydowana większość z nich to wystąpienia wygłaszane w języku polskim, także te na konferencjach międzynarodowych, np. na Litwie.

Zaledwie dwa referaty zostały zaprezentowane w języku angielskim. Stopień umiędzynarodowienia i aktywności naukowej na tym polu należy więc ocenić jako przeciętny, zwłaszcza że tematyka badawcza Habilitantki mogłaby się spotkać za granicą z dużym zainteresowaniem.

Jeśli chodzi o aktywność naukową realizowaną w innych instytucjach naukowych czy kultury, to należy ją ocenić raczej nisko. Habilitantka co prawda prowadziła badania w instytucjach naukowych Rosji, Litwy, Austrii i Niemiec, jednak kwerendy naukowe nie zaliczają się – jak chciałaby tego dr Dukwicz – do aktywności naukowej realizowanej w innych instytucjach naukowych czy kultury. O tej ostatniej mówimy, gdy nawiązywana jest współpraca naukowa, gdy budowane są sieci kontaktów, organizowane są wspólne konferencje itp. Mimo to należy docenić rozległe kwerendy archiwalne i biblioteczne, które Habilitantka przeprowadziła, dzięki czemu wprowadziła do literatury wiele nowych i cennych źródeł.

Dorobek po uzyskaniu przez dr Dukwicz stopnia doktora przedstawia się – ilościowo – przeciętnie. Dwie monografie (z tym że pierwsza z nich – *Rosja wobec Sejmu Rozbiorowego Warszawskiego (1772–1775)* – to, jak już wspomniano, zmieniona rozprawa doktorska), dwie publikacje zbiorowe (jedna wydana indywidualnie: *Bracia Zahuscy – ich epoka i dzieło. Zbiór studiów*, druga – wraz z Urszulą Kosińską i Adamem Danilczykiem) oraz współwydana z Ewą Zielińską edycja źródłowa *Entretiens du roi Stanislas Auguste avec Otto Magnus von Stackelberg (1773–1775)*, do tego dwanaście artykułów w tomach zbiorowych i sześć w czasopismach naukowych, nieliczne recenzje naukowe – to nieco mała liczba jak na piętnaście lat aktywności zawodowej w jednostce naukowej, w której nie jest się obciążonym pracą dydaktyczną. Dr Dukwicz co prawda wspomina w autoreferacie o pracy dydaktycznej, jednak po uzyskaniu stopnia doktora były to dodatkowe kursy dla cudzoziemców lub pojedyncze kursy w Collegium Verum. Na plus jednak należy odnotować udział Habilitantki w rozwoju młodej kadry naukowej, czyli byciu promotorką pomocniczą w przewodach doktorskich już zakończonych (poświęconych konfederacji radomskiej czy reformie Rady Nieustającej na sejmie 1776 r.), jak i trwających (w tym przypadku jednak temat bardzo mocno odbiega od bardzo wąskiej pod kątem chronologicznym specjalizacji dr Dukwicz, dotyczy bowiem działalności Jana Andrzeja Morsztyna jako przykładu funkcjonowania urzędu podskarbiego w Koronie w drugiej połowie XVII wieku).

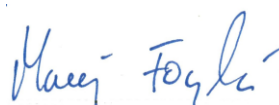
Przeciwnie – bardzo wysoko – należy ocenić aktywność organizacyjną Habilitantki. Jej zaangażowanie w prace jednostki naukowej, w której jest zatrudniona, jak i inne instytucje

(choć głównie warszawskie) jest pokaźna. Dr Dukwicz była sekretarzem i członkiem jury różnych konkursów naukowych, jak i organizatorem konferencji naukowych. Ma także zasługi na polu – tak ważnym dziś – popularyzacji wiedzy historycznej. Publikowała teksty popularnonaukowe, prowadziła wykłady otwarte, udzielała wywiadów, uczestniczyła w programach radiowych i telewizyjnych. Część jej aktywności popularyzujących historię o ostatnim okresie istnienia Rzeczypospolitej Obojga Narodów jest dostępna w Internecie, co służy promowaniu wiedzy o czasach panowania Stanisława Augusta. Dodatkowo należy docenić działalność redakcyjną, w tym zwłaszcza prace dla „Kwartalnika Historycznego” oraz recenzowanie artykułów dla innych czasopism naukowych.

III. Konkluzja

Podsumowując, należy podkreślić wnikliwość i rzetelność badawczą Habilitantki, dobry warsztat źródłowy i umiejętność prowadzenia narracji historycznej w zaprezentowanej jako główne osiągnięcie naukowe publikacji. Zarówno w monografii, jak i w opublikowanych artykułach Dr Dukwicz niejednokrotnie wykorzystywała cenne źródła, do których dziś – z uwagi na sytuację polityczną – trudno byłoby dotrzeć. Należy jednak żałować, że Habilitantka nie pokusiła się o syntetyczne ujęcia podejmowanego przez nią zagadnienia, a przede wszystkim, że nie wykorzystywała szansy promowania wyników swych badań na arenie międzynarodowej. Ta ostatnia kwestia jest o tyle znacząca, że tematyka ta budzi przecież zainteresowanie zarówno na wschodzie, jak i zachodzie Europy.

Biorąc pod uwagę dobrą znajomość realiów epoki stanisławowskich oraz osiągnięcia Habilitantki, stwierdzam, że przedłożone we wniosku dokonania dr Doroty Dukwicz spełniają wymagania określone w art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zmianami) i wyrażam pozytywną opinię w sprawie nadania dr Dorocie Dukwicz stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w zakresie historii, wnosząc o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Prof. dr hab. Maciej Forycki